

# รักโรแมนติกในมุมมองสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา

## Romantic Love in Sociological and Anthropological Perspectives

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี  
Pinkaeuw Laungaramsri

### บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ทบทวนข้อถกเถียงสำคัญในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเกี่ยวกับความรักโรแมนติก ในฐานะที่เป็นทั้งสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ในฐานะเรื่องเล่าที่ด้วยอุดมคติเกี่ยวกับความรัก ที่เกี่ยวโยงกับอัตลักษณ์ ตัวตน ความผูกพันใกล้ชิด เพศวิถี และความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย และในฐานะที่เป็นประสบการณ์จริง ผู้เขียนเสนอว่า ความรักในฐานะที่เป็นอุดมคติมิได้เป็นความรู้สึกที่มีสภาวะที่เป็นธรรมชาติอันคงอยู่อย่างข้ามกาลข้ามเวลา หากแต่มีความหมายที่ไม่คงเส้นคงวา และผันแปรตามโครงสร้างทางสังคม และวาทกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นในแต่ละยุคสมัย บทความได้พิจารณาข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับรักโรแมนติกในมิติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงและชาย ด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ที่เป็นพลังแห่งการปลดปล่อยผู้หญิงออกจากโลกประเพณี ดังข้อเสนอของแอนโธนี กิดเด็นส์ และในฐานะกับดักตัวฉกาจที่ไ้ย้ายผู้หญิงออกจากโลกประเพณีของความเมียและแม่ เข้าสู่โลกแห่งความฝันแห่งเสรีภาพที่มีได้ดำรงอยู่ในชีวิตจริง บทความได้เสนอทางเลือกในการมอง

ความรักแบบโรแมนติกที่ผนวกเอาโลกจินตนาการ และการตีความเข้าเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ของเรื่องเล่าว่าด้วยความรักหรือโรมานซ์ในฐานะที่เป็นส่วนผสมเชิงสร้างสรรค์ (Bricolage) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์จริงของผู้หญิงที่มีต่อความรักโรแมนติกที่ไปพ้นจากคู่ตรงข้ามระหว่างเสรีภาพและการกดทับ

**คำสำคัญ:** รักโรแมนติก โรมานซ์ เรื่องเล่า ตัวตน เสรีภาพ

## Abstract

This paper traces the debate in sociological and anthropological studies about romantic love. Romantic love has been analyzed by sociologists and anthropologists as social construct, as narrative about love ideal that relates to identity, self, intimacy, sexuality and unequal gender relations, and as lived experiences. The paper argues that love as ideal is not an essential emotion that naturally exists across space and time. Its meaning has also been inconsistent and altered in accordance with changing social structure and discursive production of the society. The paper also examines debates in romantic love in relation to power relation between women and men. On the one hand, romantic love is viewed by sociologists such as Anthony Giddens as liberating force that unleash women from the traditional world. On the other hand, feminists perceive romantic love as perilous trap that only move women from being wives and mothers in the traditional world to delusive world of freedom that never exists. The paper proposes an alternative way that combine together imaginary world and interpretative capability of women to understand the interactive aspect of narrative about romantic love. It suggests to view romance as a form of bricolage, a creative mixture of lived experience among women that move beyond the binary opposition between freedom and subordination.

**Keywords:** Romantic Love, Romance, Narrative, Self, Freedom

## บทนำ

ความรักแบบโรแมนติก (Romantic love) จัดได้ว่าเป็นหัวข้อที่มีการศึกษากันน้อยมากในหมู่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สำหรับนักมานุษยวิทยาแล้ว การมองข้ามประเด็นดังกล่าว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความเชื่อที่ว่าโรแมนซ์ (Romance) เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมเฉพาะของยุโรปยุคกลางที่แพร่กระจายไปยังวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นความรักที่มีแต่ในโลกตะวันตก หรือโลกในยุคทันสมัยที่เติบโตขึ้นมาในสังคมของชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลาง ผู้มีการศึกษาที่ชีวิตมีความสะดวกสบาย มีเวลาเหลือเฟือที่จะใช้ในการบ่มเพาะสิ่งที่เรียกว่าความรัก ดังนั้น จึงไม่น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชาวบ้าน อันเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักทางการศึกษาของนักมานุษยวิทยา ทั้งนี้เนื่องเพราะมีชีวิตที่ต้องปากกัดตีนถีบ และยุ่งอยู่กับการทำมาหากินในแต่ละวัน ดังที่เลียวนาร์ด พลัอตนิคาฟ นักมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยเพิสเบิร์ก ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “นักมานุษยวิทยาอาจเคยพบกับประเด็นเรื่องรักโรแมนติกขณะทำงานในสนาม แต่แทบจะไม่เคยกล่าวถึงมัน ทั้งนี้เพราะ[เชื่อว่า]มันเป็นสิ่งที่ไม่พึงจะเกิดขึ้น”<sup>1</sup> อย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่ว่าความรักแบบโรแมนติกเป็นวัฒนธรรมเฉพาะเจาะจงในสังคมตะวันตกก็ได้ถูกโต้แย้งในเวลาต่อมา งานศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาในยุคหลังได้ชี้ให้เห็นว่า ความรักแบบโรแมนติกเป็นสิ่งที่พบได้ในสังคมต่างๆ และในหลากหลายวัฒนธรรม แม้แต่ในสังคมชนพื้นเมืองที่มีธรรมเนียมการแต่งงานที่เคร่งครัด ทั้งนี้แม้ว่าความรู้สึกอันเข้มข้นลึกซึ้งระหว่างคู่รักและความปรารถนาซึ่งกันและกันจะถูกนิยามและอธิบายด้วยคำที่แตกต่างกันออกไปก็ตาม<sup>2</sup> สิ่งที่น่าสนใจคือ แม้ว่าความรักจะดูเหมือนเป็นปรากฏการณ์ของอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นสากลของมวลมนุษยชาติที่มีมานานนับประวัติศาสตร์ แต่นักสังคมวิทยาบางท่าน โดยเฉพาะแอนโทนี กิดเด็นส์ (Anthony Giddens) กลับเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องแยกความแตกต่างระหว่างความรักในฐานะที่เป็นอารมณ์อันร้อนแรงซึ่งเกิดจากความพึงใจในบุคคลที่ตนรัก ซึ่งกิดเด็นส์เห็นว่าเป็นสมบัติตามธรรมชาติของ

มนุษย์ กับความรักที่เป็นผลผลิตมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม กิดเดินส์เสนอว่า ตัวอย่างของความรักอย่างหลัง พบได้ในสิ่งที่เรียกว่า รักโรแมนติก อันเป็นความรักที่มีนัยทางวาทกรรมทันสมัยที่ผูกโยงความเป็นปัจเจกภาพและตัวตนของบุคคล เข้ากับความผูกพันระหว่างกันของคู่รัก ที่ซึ่งความรักเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจครองคู่และแต่งงาน ความรักประเภทนี้สำหรับกิดเดินส์เป็นปรากฏการณ์สมัยใหม่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเติบโตของชนชั้นกลาง ในสังคมทุนนิยม และการผลิตสร้างอุดมการณ์โรมานซ์ในอุตสาหกรรมสื่อและภาพยนตร์ที่ได้ทำให้ความรักแบบโรแมนติก ตลอดจนความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวภายใต้ความรักดังกล่าว กลายเป็นส่วนที่ขาดเสียมิได้ของชีวิตในยุคทันสมัย

บทความชิ้นนี้ทบทวนข้อถกเถียงสำคัญในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเกี่ยวกับความรักโรแมนติก ในฐานะที่เป็นทั้งสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ในฐานะเรื่องเล่าว่าด้วยอุดมคติเกี่ยวกับความรัก (Narrative about love ideal) ที่เกี่ยวโยงกับอัตลักษณ์ ตัวตน ความผูกพันใกล้ชิด เพศวิถี และความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย และในฐานะที่เป็นประสบการณ์จริง ผู้เขียนเสนอว่า ความรักในฐานะที่เป็นอุดมคติมิได้เป็นความรู้สึกที่มีสารัตถะที่เป็นธรรมชาติอันคงอยู่อย่างข้ามกาลข้ามเวลา หากแต่มีความหมายที่ไม่คงเส้นคงวา และผันแปรตามโครงสร้างทางสังคมและวาทกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นในแต่ละยุคสมัย การทำความเข้าใจความรักแบบโรแมนติกจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องพิจารณาการก่อเกิดของอารมณดังกล่าวในบริบทของสังคม อิทธิพลของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา ตลอดจนช่วงชั้นทางเพศในสังคม บทความยังได้พิจารณาข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับรักโรแมนติกในมิติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงและชาย ด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ในขณะที่นักสังคมวิทยาบางท่าน มองความรักประเภทนี้ในฐานะผลผลิตของโลกทันสมัยที่มาพร้อมกับโมทัศน์ใหม่

ของเพศวิถีแบบยืดหยุ่น (Plastic sexuality) ซึ่งได้ช่วยปลดปล่อยผู้หญิงออกจากโลกทางประเพณีของการแต่งงาน และหน้าที่ในการผลิตซ้ำ (Reproduction) การเปลี่ยนแปลงของความผูกพันใกล้ชิด (Transformation of intimacy) ภายในความรักแบบโรแมนติกที่ผู้หญิงมีบทบาทอย่างสำคัญนี้ มีผลอย่างสำคัญต่อการทำให้ปริมาตรส่วนตัวมีเสรีภาพและประชาธิปไตยมากขึ้น (Giddens 1992) นักสตรีนิยมกลับเห็นในทางตรงข้าม พร้อมทั้งวิพากษ์วาทกรรมโรแมนติกและรักโรแมนติกในฐานะกับดักตัวฉกาจที่ได้ย้ายผู้หญิงออกจากโลกประเพณีของความเมียและแม่ เข้าสู่โลกแห่งความผันแปรแห่งเสรีภาพที่มีได้ดำรงอยู่ในชีวิตจริง และดังนั้น จึงกักขังและปิดกั้นมิให้ผู้หญิงสามารถปลดปล่อยตัวตนให้พบกับเสรีภาพที่แท้จริง บทความได้เสนอทางเลือกในการมองความรักแบบโรแมนติกที่ผนวกเอาโลกจินตนาการและการตีความเข้าเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ของเรื่องเล่าว่าด้วยความรัก หรือโรแมนติกในฐานะที่เป็นส่วนผสมเชิงสร้างสรรค์ (Bricolage) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์จริงของผู้หญิงที่มีต่อความรักโรแมนติกที่ไปพ้นจากคู่ตรงข้ามระหว่างเสรีภาพและการกดทับ

### จากความรักต่อหญิงสูงศักดิ์ (Courtly Love) สู่รักโรแมนติก

ใน *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies* แอนโธนี กิดเด็นส์ (Anthony Giddens 1992) ได้แยกความแตกต่างระหว่างความรักโรแมนติก (Romantic love) และความรักประเภทอื่นๆ โดยอธิบายว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ความรัก หรือ ความรักด้วยแรงปรารถนา (Passionate love) เป็นปรากฏการณ์สากลที่พบได้ในทุกสังคม ไม่จำกัดว่าจะเป็นที่ใด กิดเด็นส์ยกข้อสังเกตของมาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) นักมานุษยวิทยาผู้ศึกษาชนเผ่าในหมู่เกาะโทรเบียนด์เมื่อเขากล่าวถึงความรักในกลุ่มชนเหล่านี้ว่า “ความรัก เป็นแรงปรารถนาสำหรับชาวเมลานีเซียนเท่าๆ กับชาวยุโรป และثمانทั้งใจและกายไม่มากนักน้อยความรักนำไปสู่ทางอัปจน คำครหา หรือโคกนาฏกรรม นานๆ ครั้งจึงจะทำให้

ชีวิตขึ้นบาน หัวใจคับพอง และเต็มไปด้วยความสุขใจ<sup>3</sup>” กิดเดินส์ เรียกความรักประเภทนี้ว่า Amour passion<sup>4</sup> หรือ Passionate love ซึ่งในที่นี้ขอแปลว่า ความรักแบบพิศวาส อันหมายถึง ความรักที่ผูกพันความรู้สึกและแรงปรารถนาทางเพศเข้าด้วยกัน ด้วยความรู้สึกอันแรงกล้าและปัจจุบันทันด่วน ฉีกตัวเองออกจากกิจวัตรและชีวิตประจำวัน และดังนั้นจึงมักนำไปสู่ความขัดแย้ง (199:37) เช่นเดียวกับชนกลุ่มอื่นๆ ก่อนสังคมทันสมัย ความรักของชาวเมลานีเซียนในยุคของมาลินอฟสกี มิใช่ความรักโรแมนติก หากแต่เป็นความรักแบบพิศวาสอันร้อนแรงและพร้อมจะเผาผลาญผู้ที่ตกอยู่ในวงรักรัก ความรักประเภทนี้เป็นประสบการณ์ทางอารมณ์ที่พบได้ในทุกกลุ่มชน

นักสังคมวิทยาเชื่อว่า ความรักแบบพิศวาส (Passionate love) มีมิติของความลุ่มหลง และศรัทธาอันท่วมท้นไม่ต่างไปจากศรัทธาในศาสนา ในแง่ของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความรักประเภทนี้มีอำนาจที่คล้ายกับศรัทธาในบารมี (Charisma) ซึ่งสามารถดึงเอาผู้ที่ตกหลุมรักหลุดออกจากโลกสามัญปกติ พร้อมทั้งจะแยกตนออกมาจากธรรมเนียมของสังคม และทำทุกอย่างเพื่อสังเวยต่อความรักที่ตนมี พลังภาพในเชิงแตกแยก และยุ่งเหยิง (Disruptive) ดังกล่าวจึงมักทำให้ความรักแบบพิศวาสถูกมองว่าอันตรายต่อระเบียบและแบบแผนของสังคม

ความรักแบบพิศวาส (Amour passion/Passionate love) ยังถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Courtly love หรือความรักที่แสดงออกถึงการบูชาและเทิดทูน<sup>5</sup> ในที่นี้ขอแปลว่า ความรักต่อหญิงสูงศักดิ์ อันมีที่มาจากความรักของชายที่มีต่อหญิงอันสูงศักดิ์ เป็นความรักที่มีอาจสมหวัง ไม่มีทางเสร็จสมบูรณ์ (Unconsummated, partial) ความมีอาจสมหวังดังกล่าวจึงเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกมคติที่ไม่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ที่ตนรัก และโหมเชื้อไฟแห่งแรงปรารถนาและอารมณ์แห่งความต้องการให้ลูกโซนอยู่ตลอดเวลา ความรักดังกล่าวนำไปสู่การสูญเสียตัวตน (Self) เนื่องมาจากทั้งชีวิตถูกกลืนกินด้วยความคิดและ

ความปรารถนาต่อสิ่งที่เป็นอุดมคติอันใหญ่หลวงที่มีอาจบรรลุได้ตลอดกาล (Brown 2006) เดอ รุฌมอนท์ (De Rougemont 1983) เสนอให้พิจารณาความรักต่อหญิงสูงศักดิ์ ในฐานะที่เป็นการแสดงออกทางความรักที่มีต่อพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออีกนัยหนึ่งความรักที่มีแง่มุมของความศรัทธาเชิงศาสนา ซึ่งเป็นความรักที่แฝงนัยแห่งความขบถ รุฌมอนท์ได้ชี้ให้เห็นว่าลัทธิของความรักแบบพิศวาส (Cult of passionate love) ที่ปรากฏในบทกวีและเพลงในคริสต์ศตวรรษที่ 12 แสดงออกถึงความเชื่อที่ถุณิยามว่านอกรีตเช่นเดียวกับความเชื่อในนิกายคาถาร์ (Catharism)<sup>6</sup> ทั้งนี้โลกในทางวัตถุและตัวตนตามความเชื่อดังกล่าว มิได้ถูกสร้างขึ้นในภาพลักษณ์ของพระเจ้า หากแต่ถูกสร้างโดยเทพขบถ (the Devil) กล่าวคือ เป็นผลงานของซาตานที่ต้องการหลบหนีจากข้อบังคับแห่งสวรรค์ ภายใต้ความเชื่อดังกล่าว จิตวิญญาณยังดำรงอยู่บนสวรรค์ มนุษย์จึงโหยหาที่กลับไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง ความรักต่อหญิงผู้สูงศักดิ์ พูดภาษาเดียวกับคาถาร์ (Cathars) กล่าวคือ ความปรารถนาในการกลับไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโลกของมนุษย์ (หรือความรักอันบริสุทธิ์ Chaste love) และการอุทิศให้กับพระเจ้า หญิงผู้สูงศักดิ์จึงเปรียบได้กับรูปธรรมของความต้องการและการปลุกเร้าอันศักดิ์สิทธิ์ (Divine urge) ที่ผู้ศรัทธามุ่งหวังที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนเชิงจิตวิญญาณด้วย อันเป็นความรักที่ไปพ้นจากความรักในเชิงวัตถุ

ในการวิเคราะห์บริบททางสังคมอันเป็นที่มาของความรักต่อหญิงสูงศักดิ์ กิดเดินส์ เสนอว่า การเกิดขึ้นของความรักประเภทนี้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัฒนธรรมการแต่งงานในยุคก่อนสมัยใหม่ของยุโรป ที่วางอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจ มีเชืบนความพึงใจกันทางเพศ ทั้งนี้ในหมู่ชนชั้นชาวนาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ของฝรั่งเศสและเยอรมนี การแต่งงานเป็นวิถีในการจัดการแรงงานทางการเกษตรอย่างหนึ่ง โดยมิได้มีพื้นฐานมาจากความรักของคู่หนุ่มสาว (Giddens 1992:38-9) แม้กระทั่งในหมู่ชนชั้นสูงเอง การแต่งงานก็วางอยู่บนเหตุผลทางเศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตาม ความรักด้วยแรง

ปรารถนา หรือ Passionate love กลับได้พัฒนาขึ้นในหมู่ชนชั้นสูงในความสัมพันธ์กับชายหนุ่มที่ต่ำศักดิ์กว่า ซึ่งได้ก่อให้เกิดการแยกความแตกต่างระหว่างเพศวิถียันบริสุทธิ์ของการแต่งงาน (Chaste sexuality of marriage) และความสัมพันธ์แบบอีโรติกหรือพิศวาสรักใคร่นอกสมรส สิ่งที่น่าสนใจคือความรักประเภทดังกล่าว มิได้จำกัดตัวอยู่แต่ในประวัติศาสตร์ยุโรปเท่านั้น ในสังคมที่การแต่งงานมิได้วางอยู่บนเหตุผลของความรัก ความรักแบบพิศวาสถูกจัดให้เป็นสิ่งที่ต้องห้าม และไม่พึงปรารถนา เนื่องจากทำลายระเบียบที่จัดวางไว้ของสังคม (โปรดดูตัวอย่างงานของ Lila Abu-lughod, *Veiled Sentiments*)

นักสังคมวิทยาบางท่าน วิเคราะห์พลานุภาพของความรักแบบพิศวาส ด้วยการเทียบเคียงกับมโนทัศน์ Dionysian rebellion ของนิทเช่ (Friedrich Nietzsche) อันเป็นการแสดงออกด้านอารมณ์ที่คัด้างหรือขบถต่อความเป็นเหตุเป็นผล (Brown 2006) ทั้งนี้เพราะความรักดังกล่าวมิได้วางอยู่บนการคิดหรือไตร่ตรอง หากแต่ก่อรูปจากความปรารถนาอันแรงด่วน และความปวยไ้จากพิษแห่งรัก ในขณะที่ Ego ในความรักประเภทนี้จะรู้สึกท่วมท้น แต่ขณะเดียวกันก็สุขไปกับความทุกข์ระทมและสิ้นหวัง ความรักแบบพิศวาสจึงเป็นความรักที่มีอาจไปด้วยกันได้กับความรักในระยะยาวอันเนื่องมาจากคุณลักษณะที่มีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับระเบียบของสังคม เต็มไปด้วยอุปสรรคและความไม่มั่นคง

ความรักโรแมนติก (Romantic love) เป็นรูปแบบของความรักที่เริ่มก่อรูปในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยได้ผนวกเอาอุดมคติของความรักแบบพิศวาสในแง่เสรีภาพ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความรักประเภทนี้ รักโรแมนติกโอบอุ้มความรักแบบพิศวาส โดยเฉพาะในด้านที่เป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้า อารมณ์รักอันร้อนแรง ตลอดจนพลานุภาพในการปลดปล่อยตนเองออกจากพันธนาการของสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความรัก อย่างไรก็ตาม กิดเด็นส์เห็นว่า รักโรแมนติก แตกต่างไปจากความรักแบบพิศวาส อย่างมี

นัยสำคัญ ทั้งนี้แม้ว่าความรักแบบพิศวาสจะมีมิติของเสรีภาพในการเลือกที่จะรัก แต่ก็ยังเป็นเพียงเสรีภาพในความหมายของการพยายามที่จะฉีกตนเอง ออกจากกรอบประเพณีและกิจวัตรประจำวันเท่านั้น ซึ่งมักไม่สัมฤทธิ์ผล ในทางตรงกันข้าม ความรักแบบโรแมนติกเป็นความรักที่พัฒนาขึ้นจากอุดมคติ ที่เชื่อมโยงเสรีภาพและการตระหนักรู้ในตนเอง (Giddens อ้างแล้ว หน้า 41) ทั้งเฮนดริกและเฮนดริก (Hendrick and Hendrick 1992) กิดเดินส์ (Giddens 1992) แฮทฟิลด์และแรพสัน (Hatfield and Rapson 1996) เดอ รูจมอนท์ (De Rougemont 1983) และ ซาร์บี (Sarby 1983) ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า ความรักแบบพิศวาสและรักโรแมนติกมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ในขณะที่ความรักแบบพิศวาสเป็นความรักที่มีลักษณะสากล พบได้ในทุกวัยและในกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ความรักแบบโรแมนติกกลับเป็นความรักที่มีจุดกำเนิดในโลกตะวันตก ในยุคการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมทันสมัย

รักโรแมนติก ยังมีคุณลักษณะที่สำคัญอีกสามประการคือ ประการแรก เป็นความรักที่ผูกโยงกับเรื่องเล่าของชีวิตปัจเจกชน การเล่าเรื่องเป็นพื้นฐานสำคัญของโรมานซ์ (Romance) ที่ถูกทำให้เป็นเรื่องราวของปัจเจกบุคคล ซึ่งนำพาเอาตัวตนเข้าไปในเรื่องเล่า โดยที่ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวโยงใดๆ กับสังคมภายนอก ดังคำกล่าวของกิดเดินส์ที่ว่า “*Romantic love introduced the idea of a narrative into an individual's life.*” (Giddens 1992:39)

การเติบโตของนวนิยายจึงมีผลโดยตรงในการทำให้ความรักแบบโรแมนติก ขยายตัวอย่างกว้างขวางในสังคม ความรักในฐานะดวัชพ กลายเป็นสิ่งที่สามารถดื่มด่ำ และซาบซึ้ง และตรึงใจผ่านการอ่าน สำหรับกิดเดินส์แล้ว รักโรแมนติก ต่างจากความรักประเภทอื่นตรงที่ความรักประเภทนี้ “ได้นำเอา ความคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่าเข้ามาสู่ชีวิตของปัจเจก” การเล่าเรื่องได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโรมานซ์ อันเป็นเรื่องเล่าเฉพาะบุคคล และความรักของพวกเขา ที่สร้างโลกส่วนตัวขึ้นมา แยกออกจากกระบวนการทางสังคมภายนอก การ

งอกงามของความรักแบบโรแมนติกเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการขยายตัวของวรรณกรรม และนิยายที่ได้เขียน พรรณนา และแพร่ขยายความคิดเกี่ยวกับความรักประเภทนี้ออกไปอย่างกว้างขวาง

ประการที่สอง ความรักแบบโรแมนติก เป็นความรักอันสูงส่ง (Sublime love) ที่อาจไม่จำเป็นต้องถือเอาความต้องการทางเพศ (Erotic compulsion) หรือความปรารถนาอันร้อนแรง เป็นสื่อนะเสมอไป เป็นความรักที่ขยายมิติของการสะท้อนคิดของความรู้สึกอันสูงส่งออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งแยกมิติทางเพศออกจากความรัก โดยละเอาไว้ในฐานที่เข้าใจ แต่แม้ว่าความรักโรแมนติก จะโอบรับเอามิติของการปลดปล่อย (Liberating) ของความรักแบบพิศวาสเข้าไว้ แต่กลับแยกความหมายของความรักออกจากเรื่องราวทางเพศ ดังคำของกิตเด็นส์ที่ว่า “*Love breaks with sexuality while embracing it.*” (อ้างแล้ว หน้า 40) ความรักประเภทนี้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดของปัจเจกบุคคลอันเป็นที่รัก ไม่เพียงความต้องตาต้องใจเท่านั้น หากแต่ความรักเมื่อแรกพบยังเป็นความรักที่ใส่ใจในคุณสมบัติที่แตกต่างและพิเศษของบุคคลอันเป็นที่รัก ที่ตัวตนของเขาหรือเธอ เป็นส่วนสำคัญในการ “เติมเต็ม” ตัวตนและชีวิตของผู้ที่กำลังตกหลุมรักให้สมบูรณ์ ดังคำที่ว่า “*You complete me.*” หรือ “เป็นลมหายใจของกันและกัน” ฯลฯ ความรักดังกล่าวได้แยกโลกของหนุ่มสาวออกจากผู้อื่นในสังคม เป็นโลกของปัจเจกบุคคลสองคน ที่ตัวตนของทั้งคู่เป็นศูนย์กลางของทุกสรรพสิ่ง

ประการที่สาม ความรักแบบโรแมนติก ผูกโยงตนเองกับสิ่งที่เรียกว่า การตระหนักรู้ในตัวตน (Sense of self) ทั้งนี้เนื่องจากในทางทฤษฎีแล้ว รักโรแมนติกวางอยู่บนหลักการของเสรีภาพในการเลือก การนิยามตนเอง และการแต่งงานเพื่อความรัก ดังที่ฮอลแลนด์และไอเซนฮาร์ท (Holland and Eisenhart 1990) ได้เสนอไว้ว่า ปัจเจกชนนิยมนับเป็นหัวใจสำคัญของแบบแผนทางวัฒนธรรมของรักโรแมนติก สโคลนิก (Skolnik 1991) ได้ขยายข้อคิดเห็น

อีกว่า การปรับพื้นที่แห่งอารมณ์ (Emotional gentrification) เป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้วยอุดมคติของชีวิตคู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมอเมริกัน ในขณะที่สโตน (Stone 1977) เสนอแนวคิดเรื่อง ปัจเจกชนนิยมเชิงอารมณ์ (Affective individualism) ในการอธิบายการที่ความรู้สึกส่วนบุคคลได้กลายสิ่งที่ถูกเชิดชুমากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคสมัยใหม่ ซึ่งได้กลายเป็นที่มาของการแต่งงานแบบคู่ชีวิต (Companionate marriage)<sup>7</sup> นัยที่สำคัญในเรื่องนี้คือ อุดมคติว่าด้วยการแต่งงานแบบคู่ชีวิต เป็นมิติหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขนานใหญ่ที่ได้นำมาสู่การพัฒนาของตัวตนปัจเจกชนสมัยใหม่ (Modern individual self) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของระบบเครือญาติสมัยใหม่ ที่ถอยห่างออกจากความสัมพันธ์ที่ค้ำึงถึงพันธะทางสังคมไปสู่ความสัมพันธ์อันบริสุทธิ์ (Pure relationship) ที่ซึ่งความสัมพันธ์ถูกกำหนดด้วยความปรารถนาของปัจเจกบุคคล ความพึงใจ ทางเลือก และความพอใจ (Giddens 1992) ในมิติที่เชื่อมโยงกับปัจเจกชนนิยมแล้ว รักโรแมนติกเป็นตัวแทนของเสรีภาพประเภทหนึ่ง ดังที่ปรากฏในบทบรรยายในนวนิยายในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของยุโรป การแต่งงานแบบ Companionate marriage ที่วางอยู่บนฐานของความรักและความเสมอภาค เกี่ยวข้องโดยตรงกับความเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติต่อการครองคู่ จากการเคารพนบนอบของหญิงที่มีต่อชายภายใต้ระบอบปิตาธิปไตย ไปสู่ปัจเจกชนนิยมที่รักใคร่ซึ่งกันและกันภายใต้ความสัมพันธ์ที่เสมอภาค นักประวัติศาสตร์เห็นว่า ในสังคมก่อนอุตสาหกรรมนั้น ความเป็นปัจเจกได้ถูกจัดวางไว้เบื้องล่างระบบเครือญาติ หมู่บ้าน หรือกระทั่งรัฐ บุคคลจึงปราศจากความเป็นส่วนตัวและเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ การกำเนิดขึ้นของความรักแบบโรแมนติก จึงนับเป็นผลผลิตของภาวะที่สังคมเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความสัมพันธ์ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกและอัตลักษณ์ส่วนบุคคล การเปลี่ยนแปลงในเชิงความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวมีที่มาจากบริบทการเปลี่ยนผ่านของสังคมเข้าสู่ภาวะความทันสมัยและการเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 18

## รักโรแมนติกและระบบทุนนิยม

นักประวัติศาสตร์สังคมหลายท่านได้อธิบายการเติบโตของความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงอย่างสุดขีดเกี่ยวกับความรักในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ว่าเป็นผลพวงของเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งได้ทำให้ความรักมีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เช่นเดียวกับการแสดงออกทางเพศซึ่งแตกต่างไปจากความรักอันบริสุทธิ์และความรักต่อหญิงสูงศักดิ์ในยุคก่อนสมัยใหม่ แสทฟิลด์และแรพสัน (Hatfield และ Rapson 1996) ได้เสนอว่าการเกิดขึ้นของรักโรแมนติก เกี่ยวโยงกับการเปลี่ยนแปลงของโลกตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เมื่อก้าวเข้าสู่ภาวะความทันสมัยอย่างน้อยสี่มิติด้วยกัน กล่าวคือ 1. ปริมณฑลเชิงวัตถุ (Material sphere) ที่ซึ่งการกลายเป็นเมืองและความรุ่งเรืองของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์เกี่ยวกับความรัก 2. ปริมณฑลทางด้านจิตวิทยา (Psychological sphere) อันเนื่องมาจากพัฒนาการของปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งได้ทำให้รักโรแมนติก กลายเป็นการแสดงออกของตัวตนและการนิยามตัวตน 3. ปริมณฑลทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and economic sphere) ผ่านการเติบโตของทุนนิยมและขบวนการเคลื่อนไหวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย ความรักแบบโรแมนติกเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์เชิงเพศภาวะที่มีความเสมอภาคมากขึ้น และกลายเป็นรากฐานสำคัญของความทันสมัย และ 4. ปริมณฑลด้านปรัชญา (The sphere of philosophy) ภายใต้แนวคิดเรื่อง Secularization วิทยาศาสตร์ และการค้นพบ (หรือค้นพบใหม่) ของความคิดว่าด้วยมนุษย์นิยม

สำหรับนักประวัติศาสตร์สังคมแล้ว การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมทันสมัยมิได้เป็นการกระบวนกรที่ราบรื่น หากเต็มไปด้วยความขัดกันหลายประการ ทั้งนี้ การขยายตัวของวัตถุ ความสะดวกสบายของชีวิตซึ่งเอื้ออำนวยโดยเทคโนโลยีสมัยใหม่ การผลิตและแลกเปลี่ยนสินค้าที่กว้างขวาง ได้ดำเนินไป

พร้อมกับการแข่งขันอันดุเดือดระหว่างปัจเจกบุคคล อันมีเสรีภาพเต็มที่ในการสร้างและสะสมทุน การปรับกระหว่างพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่สาธารณะ ได้ทำให้พื้นที่ส่วนตัวทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น พร้อม ๆ กับภาวะความแปลกแยกของปัจเจกบุคคลภายใต้ระบบทุนนิยม การเกิดขึ้นของรักโรแมนติก เป็นผลพวงของการเปลี่ยนผ่านดังกล่าว ที่ได้ช่วยให้ผู้คนในสังคมสามารถผ่อนบรรเทาจากสภาวะอันน่าหวาดวิตกของสังคมที่เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ หากปราศจากรักโรแมนติกเสียแล้ว คู่แต่งงานอันประกอบไปด้วยปัจเจกชนสองคนที่ต้องร่วมชีวิตภายใต้ชายคาเดียวกัน ย่อมต้องเผชิญกับภาวะ Anomie อย่างแสนสาหัส เบอร์เกอร์และเคลเนอร์ (Berger and Kellner 1964) เชื่อว่า ในสังคมก่อนสมัยใหม่นั้น คู่แต่งงานที่มีได้อยู่ด้วยกันด้วยความรัก ไม่ต้องเผชิญกับภาวะการณดังกล่าว ทั้งนี้เพราะว่าการร่วมชีวิตของหนุ่มสาวอยู่ภายใต้สังคมแบบรวมหมู่ (Collectivist society) ที่ซึ่งชีวิตคู่และความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือญาติภายในชุมชน ในทางตรงข้าม ในสังคมสมัยใหม่ ความรักโรแมนติกเปรียบเสมือนสิ่งที่เชื่อมโยงและผูกพันบุคคลแปลกหน้าที่มีได้ข้องเกี่ยวใด ๆ ในความสัมพันธ์ และผู้ซึ่งตัวตนมีความสำคัญสูงสุดเข้าด้วยกัน ความรักดังกล่าวจึงช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถประนีประนอมกับตัวตนของตนเองได้ (อ้างแล้ว น.39)

นักมาร์กซิสต์ ได้พยายามอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างความรักและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในยุคเข้าสู่ระบบทุนนิยม โดยอ้างอิงจากงานของ เฟรดดริค เองเกลส์ (Fredrich Engels) เรื่อง *The Origin of Family, Property, and the State* (1985) ทั้งนี้ เองเกลส์เห็นว่า การที่หนุ่มสาวมีอิสรภาพทางเศรษฐกิจจากบุพการีและครอบครัวของตน ภายใต้กระบวนการกลายเป็นแรงงานรับจ้าง นับเป็นเงื่อนไขอันหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดความรักแบบโรแมนติก เสรีภาพที่แรงงานคนหนุ่มสาวได้รับจากการที่ไม่ต้องแบกรับพันธกิจในการรักษาทรัพย์สินสมบัติของตระกูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ดิน จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ได้สนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนฐานของ

ความรู้สึกที่แท้จริง (Authentic sentiment) มากกว่าตรรกะเชิงเครื่องมือ (Instrumental logic) นักคิดในสายวัฒนธรรมศึกษา ได้ขยายแนวคิดต่อไปอีกว่า ความรักโรแมนติกและการแต่งงานแบบคู่ชีวิตอันถือกำเนิดมาในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไม่เพียงเป็นตัวเอื้ออำนวยให้เกิดการผลิตซ้ำของแรงงานเท่านั้น หากความรักสมัยใหม่ยังได้กลายเป็นงานประเภทหนึ่งที่เป็นภาระหนัก ไม่ต่างจากการผลิตต่อทั้งชายและหญิง ลอรา คิบนิส (Laura Kipnis) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คู่รักในยุคสมัยใหม่ที่ถูกลูกฝังด้วยอุดมการณ์แบบรักโรแมนติกที่มีองค์ประกอบสำคัญของความใกล้ชิด คุณค่าของความผูกพัน และคำมั่นสัญญา ได้ทำให้การแต่งงานไม่ต่างไปจากการผลิตประเภทหนึ่งดังที่เธอได้กล่าวไว้ว่า

แรงงานรับจ้าง แรงงานแห่งความผูกพัน พวกเจ้าต่าง  
ก็เป็นงานเหมือนกันมิใช่หรือ?  
เมื่อระบบฟัวเดียวเมียเดียวกลายเป็นงาน  
เมื่อความปรารถนากลายเป็นพันธสัญญา  
ที่ถูกบันทึกเอาไว้ อีกทั้งความซื่อสัตย์ได้ถูกสกัดออกมา  
ตั้งแรงงานจากคนงาน และการแต่งงานก็เป็น  
ตั้งโรงงานภายในบ้านที่ถูกตรวจตราด้วยวินัยที่ผูกพันภรรยาและ  
สามีไว้ด้วยกันโดยกลจักร  
แห่งการผลิตซ้ำ...กระบวนเช่นนี้เรียกร่องคำศัพท์ใหม่  
วิถีแห่งความใกล้ชิดที่เราขอเรียกมันว่า ส่วนเกิน  
ของระบบฟัวเดียวเมียเดียว (Surplus monogamy)

(Kipnis 1998:291 อ้างใน Hirsch and Warldlow 2006:17)

แต่ไม่ว่าแรงงานแห่งความผูกพัน และส่วนเกินของระบบฟัวเดียวเมียเดียวของคิบนิส จะหมายถึงอะไรกันแน่ในเชิงรูปธรรม จะเป็นคำถามและข้อวิพากษ์ต่ออุปมาของนักวัฒนธรรมศึกษาที่เรียกร่องคำตอบที่ชัดเจนกว่านี้

สิ่งที่น่าสนใจตามความเห็นของ เฮิร์ชและวาร์ดโลว (Hirsch และ Wardlow 2006) ได้แก่ การที่ข้อเสนอของคิบินิส ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่ลงรอย/ปรกติระหว่างอุดมคติว่าด้วยรักโรแมนติกและการแต่งงานแบบคู่ชีวิต กับชีวิตครอบครัวที่เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออุดมคติดังกล่าว และระบบผิวเดียวเมียวเดียว ในฐานะสัญลักษณ์ของความไว้วางใจและความใกล้ชิด อันเป็นศูนย์กลางของการแต่งงานแบบคู่ชีวิต ได้ถูกวางกรอบให้เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความก้าวหน้าสมัยใหม่มากขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคม

นอกเหนือจากมิติของการผลิตและแรงงานแล้ว ความรักโรแมนติกยังเกี่ยวข้องกับปริณทณที่สำคัญอีกอันหนึ่งคือ การบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ประสบการณ์ความรักได้ถูกทำให้เป็นสินค้านับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ทั้งในโลกตะวันตกและที่อื่นๆ ทั้งนี้สินค้าเกี่ยวกับความรักได้แทรกซึมไปทุกหนทุกแห่งในความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาว อีวา อิลลูซ (Eva Illouz) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า วัฒนธรรมการออกเดทระหว่างหนุ่มสาว (Dating) ซึ่งเข้ามาแทนที่การไปเยี่ยมเยียนสาวที่บ้านในสังคมอเมริกัน เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเพิ่มขึ้นของรายได้ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 และทำให้การบริโภคกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ของความสัมพันธ์ในแบบรักโรแมนติก (1997:54 อ้างใน Hirsch and Wardlow 2006:18) ทั้งนี้ หนังสือแนะนำวัฒนธรรมในการออกเดทของคู่หนุ่มสาว คู่มือต่างๆ โฆษณา ตลอดจนโปรแกรมการให้การศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ที่จะมาเป็นคู่ครองได้ชี้ชวนให้เห็นว่า รากฐานเกี่ยวกับความสำเร็จของอนาคตการแต่งงานของคู่หนุ่มสาวอยู่ที่การหาความสนใจร่วมกันผ่านการทำกิจกรรมในเวลาว่างระหว่างคู่รัก การให้ของกำนัลแก่ผู้ที่เรารัก ได้ทำให้การบริโภคกลายเป็นหัวใจสำคัญที่ถักทอความรักให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ความผูกพันใกล้ชิดระหว่างคู่รักจึงกลายเป็นคุณภาพของความรักที่จะต้องบรรลุอยู่เสมอ และบริโภคนิยมในสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มคุณค่าให้กับตัวตน ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้บรรลุคุณภาพดังกล่าว ทั้งนี้รูปแบบของการแต่งงานแบบคู่ชีวิต จึงเกี่ยวข้อง

โดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและประชากร ที่ได้ผนวกเอาการบริโภคสินค้า การสร้างภาพลักษณ์ของตัวตน และการบ่มเพาะความรักแบบโรแมนติกเข้าไว้ด้วยกัน (Hirsch and Wardlow อ้างแล้ว)

## โรมานซ์ เพศภาวะ ตัวตน และความก้าวหน้า

ในฐานะที่เป็นผลพวงของประวัติศาสตร์ ความรักโรแมนติกกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาเฉพาะที่การรับรู้เกี่ยวกับตัวตน (Sense of self) และปัญหาว่าด้วยความเป็นตัวตน (Selfhood) กลายเป็นโจทย์ใจกลางของสังคมตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นคำถามว่าด้วยธรรมชาติของความรู้ว่าด้วยตัวตน การนิยามตัวตน หรือความหมายของตัวตนอันสมบูรณ์ บทบาทของคริสต์ศาสนาก็มีผลไม่น้อยต่อการตรวจสอบตัวตน (ในแง่บาปของบุคคล) ขณะเดียวกันกระแสความคิดในยุคโรแมนติกก็ได้ขยายความคิดว่าด้วยเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้กว้างขวางออกไป กิดเดินส์ (1992) เสนอว่า โรมานซ์ (Romance) งอกงามขึ้นในบริบทของยุคสมัยที่เบอร์มัน (Berman 1983) เรียกว่า ยุคแห่งความทันสมัยระยะที่สอง<sup>8</sup> อันเป็นยุคสมัยที่ตัวตนของปัจเจกได้กลายเป็นตัวเอกของเรื่องเล่าส่วนบุคคล โดยเรื่องเล่าดังกล่าวมิได้มีความเกี่ยวพันใด ๆ กับกระบวนการทางสังคมวงกว้าง สำหรับกิดเดินส์แล้ว โรมานซ์ คือ เรื่องราวความรักที่ถูกทำให้กลายเป็นปัจเจก (Individualized love story)<sup>9</sup> การเกิดขึ้นของโรมานซ์สะท้อนความสนใจในตนเองในฐานะวัตถุแห่งเรื่องเล่า (Narrative object) ภายใต้โครงการสะท้อนย้อนคิด (Reflexive project) และการมองตนเองในฐานะปัจเจกบุคคล และเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นศูนย์กลางของตัวตน (Giddens 1992) กัสดอร์ฟ (Gusdorf 1980) ได้ยกตัวอย่างโครงการสะท้อนย้อนคิดอันหนึ่ง ได้แก่ อัตชีวประวัติ (Autobiography) อันเป็นผลผลิตร่วมสมัยภายใต้วัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่ซึ่งลักษณะพิเศษของตัวตนเป็นหัวใจสำคัญของเรื่องเล่าดังกล่าว กัสดอร์ฟ เชื่อว่า การเขียนอัตชีวประวัติ มิได้เป็นเพียงเนื้อหาที่ต้องการบ่งบอกแต่เรื่องราวอันเป็นคุณสมบัติของผู้คนเท่านั้น หากแต่

เปรียบเสมือนคำขอภัยประเภทหนึ่งของปัจเจกบุคคล ผู้ซึ่งกังขาต่อคุณค่าที่ตนเองยึดถือ และพยายามประนีประนอมกับตัวตนผ่านงานเขียนประเภทอัตชีวประวัติ ในทำนองเดียวกัน กิดเดินส์เอง ก็ใช้อุปมาว่าด้วยอัตชีวประวัติในการอธิบายความรักแบบโรแมนติก โดยเสนอว่า ความรักประเภทนี้เป็น “รูปแบบเรื่องเล่าที่ถูกค้นพบใหม่ที่ได้ให้แนวทางระยะยาวสำหรับอนาคตร่วมอันเป็นที่รอคอย” (น.45) โรมานซ์เป็นอัตชีวประวัติประเภทหนึ่ง เพราะเป็นหนทางหนึ่งที่เราสามารถเขียนอัตลักษณ์ขึ้นมาเสียใหม่และยืนยันรับรองอัตลักษณ์นั้นๆ เป็นหนทางแห่งการเขียนที่ทำให้อัตลักษณ์ทรงคุณค่าขึ้นมาเป็นที่ซึ่งลักษณะเฉพาะของตัวตนได้รับความสำคัญเอาใจใส่เป็นพิเศษอย่างพิถีพิถัน เป็นความรักที่เกี่ยวข้องไม่มากก็น้อยกับการได้ถามตนเอง (Self-interrogation) เรารักเขาหรือเปล่า เขาคิดอย่างไรกับเรา ความรู้สึกของเราที่มีต่อเขาลึกซึ้งมากพอจะผูกพันกันในระยะยาวหรือไม่ ฯลฯ ช่วยถมช่องว่างให้กับตัวตน และทั้งช่วยปลดปล่อยตัวตนออกสู่เสรีภาพ

แต่คำถามที่สำคัญเกี่ยวกับรักโรแมนติก คือ ตัวตนประเภทใดกันที่ถูกเขียนขึ้นด้วยความรักโรแมนติก? ตัวตนในความรักโรแมนติกนั้นมีลักษณะที่เหมือนกันในชายและหญิง มีความเสมอภาคทางเพศ และเท่าเทียมกันหรือไม่? กิดเดินส์เองยอมรับว่า ความรักแบบโรแมนติกมิได้เป็นความรักที่เป็นกลาง หากแต่เป็นความรักที่ถูกทำให้เป็นอิตถีลักษณะ (Feminized love) (Giddens 1992:43) ที่ซึ่งหน้าที่หลักในการทะนุถนอม กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูความรัก ตกเป็นภาระของผู้หญิง ทั้งนี้เนื่องเพราะความคิดเกี่ยวกับความรักแบบโรแมนติกเชื่อมโยงโดยตรงกับตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงในพื้นที่ในบ้าน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า การก่อรูปของสังคมสมัยใหม่ มีผลให้พื้นที่ทำงาน และพื้นที่ในบ้านแยกออกจากกัน โดยที่ผู้ชายมีบทบาทในพื้นที่ในบ้านน้อยลง ในขณะที่ผู้หญิงได้เข้ามาทำหน้าที่ภายในครัวเรือนไม่เพียงแต่ในด้านความเป็นอยู่ของสมาชิกเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่รองรับในด้านอารมณ์ความรู้สึกของสมาชิกทุกคนที่อาศัยอยู่ใต้ชายคาเดียวกันอีกด้วย คุณลักษณะดังกล่าว

กลายเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกคาดหวังต่อผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ ซึ่งหมายถึง ผู้ซึ่งเข้าใจเรื่องราวของหัวใจดีกว่าผู้อื่น รักโรแมนติกจึงเป็นรักที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่วนตัว (บ้าน) และผูกโยงกับมโนทัศน์ความเป็นหญิง (Femininity) และความ เป็นแม่ (Motherhood) บ้านได้ผนวกเอามิติด้านอารมณ์ความรู้สึกเข้าไว้ ไม่ว่าจะเป็น ความรัก ความอ่อนโยน การทะนุถนอม ความห่วงใย และผู้หญิงเป็น ผู้มีหน้าที่ดูแลสิ่งเหล่านี้ ผู้หญิงได้กลายเป็นผู้ชำนาญการด้านอารมณ์ ความ รู้สึก มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Emotional literacy) รู้จักและเข้าใจตัวตนใหม่ของตัวเองผ่านมิติเหล่านี้ จึงไม่เป็นที่น่า แปลกใจที่เหตุไฉนนิยายโรมานซ์ที่ถูกผลิต และจำหน่ายในตลาดวรรณกรรม นับแต่ยุคแรกๆ จึงมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้หญิง ส่วนหนึ่งก็เพราะนิยาย เหล่านี้ทำหน้าที่ประหนึ่งคู่มือในการฝึกฝนความรู้และทักษะด้านอารมณ์ ให้กับผู้หญิงในยุคสมัยใหม่นั้นเอง

หากตัวตนของผู้หญิงในบทพรรณนาว่าด้วยรักโรแมนติก เป็นตัวตน ผู้มากไปด้วยความรู้สึกและรอบรู้เรื่องอารมณ์ ผู้ซึ่งไม่ได้รอคอยที่จะเป็นเมีย และแม่เพียงเพื่อทำหน้าที่เพียงผลิตสายสกุลไว้สืบตระกูลของฝ่ายชาย อีกต่อไป หากแต่มุ่งหวังที่จะพบกับความรัก และคนที่ตนรัก เพื่อจะเติมเต็ม ตัวตนของตนเอง ด้วยความรักจากชายอันเป็นที่รัก และด้วยความรักที่ตนเอง มีต่อชายผู้นั้น เช่นนั้นแล้ว ตัวตนของชายในรักโรแมนติก คืออะไร กิดเดินส์ เสนอว่า แม้ว่าบุรุษจะ “ตกหลุมรัก” เช่นเดียวกับสตรี และได้รับอิทธิพลจาก อุดมคติของความรักแบบโรแมนติกไม่น้อยไปกว่าสตรี (แม้จะไม่ใช่ลูกคำ ตัวฉกจากของนิยายรักโรแมนติกก็ตามที) แต่อิทธิพลที่ความรักโรแมนติกมีต่อ ชายแตกต่างไปจากที่มีต่อผู้หญิงอย่างสลักสำคัญ สำหรับผู้ชายส่วนใหญ่แล้ว ความรักมักมีพื้นฐานมาจากมโนทัศน์ว่าด้วยการเข้าถึงและทำให้ได้มาซึ่ง ความรักและหญิงที่ตนรัก (Access) เพื่อการครอบครอง ซึ่งกิดเดินส์เห็นว่า เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในความคิดเกี่ยวกับครอบครัว การแต่งงาน และชีวิตส่วนบุคคล ที่ได้กันผู้ชายออกจากปริมณฑลของความใกล้ชิด (Domain

of intimate) และแม้ว่าอาจมีชายส่วนน้อย ที่สืบทอดความคิดเรื่องรักโรแมนติกแบบเดียวกับหญิง และยอมตกเป็นทาสของหญิงแทนที่จะเป็นนักล่าและยึดครองหญิง แต่ช้อยกเว้นดังกล่าว ไม่ได้ทำให้ตัวตนของเพศหญิงเท่าเทียมกับเพศชายขึ้นมาได้ สำหรับชายแล้ว ตัวตนสมัยใหม่ของพวกเขาไม่ได้เกิดจากการค้นพบหรือถูกค้นพบโดยเพศตรงข้าม หากแต่อยู่ในปริบทของงานชายส่วนใหญ่มุ่งไต่หาความสำเร็จและรางวัลจากสถานภาพที่ได้รับจากงานของตน ในปริบทของความรู้สึกแล้ว ผู้หญิงและความรักเป็นสิ่งที่ลึกลับสำหรับผู้ชาย และเป็นสิ่งที่พวกเขาพยายามค้นหา มิใช่เพื่อเข้าใจ หากแต่เพื่อครอบครอง ในทัศนะของกิดเดินส์ รักโรแมนติกจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่นอกปริบทของความเป็นตัวตนของเพศชาย

กิดเดินส์ ได้ยอมรับในเวลาต่อมาว่า แม้ว่าความรักโรแมนติกดูเหมือนจะเริ่มต้นด้วยสัญญาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางเพศที่เท่าเทียม และการตกลงรักระหว่างกันและกันทั้งสองฝ่าย แต่ในทางปฏิบัติแล้วความรักดังกล่าวมักนำไปสู่การครอบงำของชายเหนือหญิง เพราะในขณะที่อุดมคติของรักโรแมนติกที่ว่าความรักจักยืนยาวตลอดกาลนานในคู่ชีวิต ในทางปฏิบัติความรักกลับดำเนินไปในลักษณะสองมาตรฐาน ผู้หญิงนั้นมักมีรักเดียวที่ไม่เปลี่ยนแปลง และลงท้ายด้วยการยอมจำนนอยู่ภายในบ้าน แต่ผู้ชายกลับสามารถเก็บรักโรแมนติกไว้ที่บ้าน ในขณะที่แยกความรักแบบพิศวาส (Passionate love) ออกไว้ตามที่ต่าง ๆ แต่แม้ว่ากิดเดินส์ จะเห็นว่าความรักโรแมนติกมิได้มีพื้นฐานมาจากความเสมอภาคทางอารมณ์และทางเพศระหว่างหญิงและชาย แต่ก็ยืนยันว่า ความรักดังกล่าวเป็นพลังที่ก้าวหน้า เพราะได้ปลดปล่อยผู้หญิงออกจากวงจรซ้ำซากของเพศวิถีแบบเก่า กล่าวคือ การตั้งครรรค์ มีบุตร และตั้งครรรค์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อผู้หญิงมีอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้น มีอิสรภาพทางเพศมากขึ้น ก็จะมีอำนาจต่อรองมากขึ้น และจะสามารถช่วยผู้ชายในการหาตำแหน่งที่เหมาะสมของความรักในความสัมพันธ์ของชีวิตคู่และในสังคมได้ และที่สำคัญ ตัวตนของผู้หญิงภายใต้โรمانซ์และความรักสมัยใหม่ ที่พา

ตนเองเข้าสู่การแต่งงานในกรอบความคิดใหม่ว่าด้วยคู่ชีวิต ยังถูกถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความก้าวหน้า และความทันสมัยอีกด้วย

หากพิจารณาความรักในฐานะประสบการณ์ทางสังคม ที่ดำเนินไปในสังคมที่แตกต่างและหลากหลาย ปฏิบัติการของรักโรแมนติก และการแต่งงานแบบคู่ชีวิต ยังมีมิติที่ซับซ้อน และสะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีได้หยุดนิ่ง เอิร์ชและวาร์ดโลว (Hirsch และ Wardlow 2006) ได้ชี้ให้เห็นว่า ในหลายสังคม อุดมการณ์ว่าด้วยการแต่งงานแบบคู่ชีวิต ได้กลายเป็นพื้นที่ ซึ่งซึ่งความหมายของครอบครัวระหว่างเพศ วัย และกลุ่มต่างสถานะในสังคม อาทิ การต่อรองของคู่หนุ่มสาวกับผู้ใหญ่ในครอบครัวในการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน โดยผูกโยงอุดมการณ์ดังกล่าวเข้ากับความก้าวหน้า (Progress) ของสังคมสมัยใหม่ เพื่อต่อรองกับกรอบประเพณีของการแต่งงานที่ผู้ใหญ่กำหนด ทั้งนี้ในบริบทของโลกสากล การแต่งงานที่มีพื้นฐานมาจากความรัก ได้ถูกให้ความหมายว่าเป็นสัญลักษณ์ประการหนึ่งของความทันสมัย และเป็นรูปแบบสถาบันที่ก้าวหน้า เนื่องจากก้าวออกจากสังคมเชิงประเพณีที่กดทับเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง บทบรรยายว่าด้วยรักโรแมนติกและการแต่งงานแบบคู่ชีวิต มักฉายภาพแห่งความเท่าเทียมทางเพศระหว่างหญิงชาย ในบทบาทที่มีในชีวิตคู่ อุดมการณ์ความรักในความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงวางอยู่บนมนโฑทัศน์ที่ว่าปัจเจกบุคคลนั้นมีคุณค่าที่เสมอกัน นอกจากนี้แล้ว เนื่องจากความสัมพันธ์ดังกล่าววางอยู่บนพื้นฐานแห่งความรัก ในทางทฤษฎีแล้วความรักดังกล่าวจึงน่าจะยั่งยืนนาน เนื่องจากมีความรักเป็นแรงจูงใจสำคัญ ให้คู่ความสัมพันธ์พยายามจรรโลงความรักใคร่และผูกพันกันไว้โดยไม่ครอบงำหรือเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้แล้ว ภายใต้อุดมการณ์การแต่งงานแบบคู่ชีวิต ความสัมพันธ์ของคู่รักน่าจะมีความสำคัญเหนือความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทอื่น ซึ่งย่อมทำให้คู่สัมพันธ์ทุ่มเทให้กับการทะนุถนอม และประดับประดาความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเต็มกำลัง อันเป็นที่มาของความเชื่อที่ว่าในการแต่งงานภายใต้ความรักแบบโรแมนติก ผู้หญิงน่าจะมี

อำนาจในการจัดการทรัพยากรของครัวเรือนมากกว่าการแต่งงานที่ไม่มีได้มีพื้นฐานมาจากความรัก

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว งานศึกษาจำนวนไม่น้อยได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาในการมองความรักแบบโรแมนติก และการแต่งงานแบบคู่ชีวิตในฐานะสัญลักษณ์ของความเสมอภาคทางเพศภายใต้ธงแห่งความก้าวหน้าทันสมัย สิ่งที่ถูกไม่ถูกกล่าวถึงในบทบรรยายว่าด้วยการแต่งงานแบบคู่ชีวิตคือความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ หรือโดยอัตโนมัติ หากแต่เป็นสิ่งที่มีต้นทุน ที่บ่อยครั้งต้องแลกกับเสรีภาพของผู้หญิง การกล่าวว่าการแต่งงานด้วยความรัก เป็นความคิดในสังคมสมัยใหม่ มิได้แปลว่าผู้หญิงในโลกสมัยใหม่ได้ยุติสถานะในการพึ่งพาผู้ชายทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมลง ทั้งนี้ แบบแผนทางวัฒนธรรมของโลกตะวันตกเกี่ยวกับความเสมอภาคในความรักแบบโรแมนติก มักปิดบังความจริงเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคทางเพศที่ดำรงอยู่ภายในวัฒนธรรมหนึ่งๆ และการเข้าสู่ความรักแบบโรแมนติก ที่ลงเอยด้วยการแต่งงาน ย่อมมิได้เป็นหลักประกันที่จะปลดปล่อยความไม่เท่าเทียมทางเพศที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างทางสังคมเสมอไป หากแต่ด้วยเหตุผลแห่งความรัก ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยกลับต้องพยายามทนอยู่ในความสัมพันธ์ของชีวิตคู่และครอบครัวที่กดทับอิสรภาพของตนเอง (Holland and Eisenhart 1990, Mohaney 1995) ภาระในการผดุงรักษาความรักให้ยืนยาวจึงมักตกอยู่กับผู้หญิง ทั้งนี้ การที่ผู้หญิงในสังคมส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาคู่ชีวิตของตนทางด้านเศรษฐกิจ และการให้ค่าความรักในฐานะสิ่งสำคัญในชีวิตคู่ ได้ผลักดันให้ผู้หญิงกลายเป็นผู้ชำนาญการใน “งาน” เกี่ยวกับความรัก ที่ต้องฝึกฝนตนเองให้เชี่ยวชาญในทักษะด้านอารมณ์และการสร้างความรื่นรมย์ให้กับสมาชิกในครอบครัว อันกลายมาเป็นคุณสมบัติสำคัญในการประคับประคองให้ชีวิตรักสามารถอยู่รอดได้ (Cancian 1986)

## สตรีนิยม และข้อวิพากษ์ต่อรักโรแมนติก

สำหรับนักสตรีนิยมแล้ว ความรักแบบโรแมนติก กลับมีสิ่งทีก้าวหน้าหรือพึงปรารถนาสำหรับผู้หญิง สตรีนิยมเห็นว่า ความรักโรแมนติกเป็นพลังที่ล้าหลัง และเปรียบเทียบความรักดังกล่าวว่าเป็นโซ่ตรวนประเภทหนึ่ง กล่าวคือ โซ่ตรวนแห่งความรัก (Chains of love) อุปมาโซ่ตรวน บ่งบอกถึงพันธนาการที่ความรักกระทำต่อผู้หญิง กดทับพวกเธอเอาไว้ และทำให้ผู้หญิงขาดไร้ซึ่งสิทธิที่จะตัดสินใจอย่างเป็นเอกเทศเกี่ยวกับชะตากรรมของตนเอง หรือเข้าใจตนเองอย่างเป็นอิสระนอกกรอบของครอบครัว เมีย และแม่ นักสตรีนิยมเห็นว่าความรักโรแมนติกเป็นระบบทาสประเภทหนึ่ง หาใช่อิสรภาพและความสุขไม่ และอุดมการณ์ของความรักโรแมนติกที่เริ่มด้วยความสัมพันธ์แบบพิศวาสปรารถนาในระยะสั้น กลับจะนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันในระยะยาว (de Beauvoir 1982) สตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (Radical feminism) วิพากษ์ในทัศนครอบครัวยุติว่า เป็นอุดมการณ์ที่มีปรัชญามาจากความเป็นเจ้าข้าเจ้าของ (Possessiveness) ที่ถูกทำให้กลายเป็นเป้าหมายสุดท้ายของชีวิตของผู้หญิง ในขณะที่นักสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ได้วิจารณ์อุดมการณ์รักโรแมนติกว่าเป็นเครื่องมือของระบบทุนนิยมที่ถูกใช้ในการตอกย้ำการสร้างเพศภาวะของผู้หญิงให้เป็นตัวตนที่ไร้ความหมาย หากแต่อ่อนไหวและอ่อนโยน จึงเหมาะต่อบทบาทในการถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูและผลิตซ้ำแรงงานให้กับสังคม

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเงื่อนไขสำคัญของความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกัน และระบอบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย ในโครงสร้างทางสังคมที่ผู้ชายเป็นผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเหนือผู้หญิง อุดมคติแบบรักโรแมนติกกลับเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้ชาย แม้ที่จริงแล้ว รักโรแมนติกเป็นอุดมคติที่มีไว้เพื่อควบคุมเพศวิถีของผู้หญิง ในขณะเดียวกัน สถานะที่ด้อยกว่าของผู้หญิง

ได้ทำให้เพศวิถึกลายเป็นทรพยากรเพียงประเภทเดียวที่ผู้หญิงมี และรักโรแมนติก กลายเป็นโลกประเภทเดียวที่ผู้หญิงดำรงอยู่ จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่เหตุใดผู้หญิงจึงกลายเป็นลูกค้ำรายใหญ่ของวรรณกรรมโรมานซ์ และเป็นผู้ค้าจนรักโรแมนติกอย่างซื่อสัตย์มาโดยตลอด ในความสัมพันธ์แบบรักโรแมนติก ผู้หญิงถูกเก็บไว้ในโลกแฟนตาซีของสัญลักษณ์เชิงสุนทรียะ นอกบริมณฑลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นสาวงามที่ซื่อสัตย์ที่พร้อมจะอุทิศทุกอย่างต่อความรักอันอมตะที่มีต่อชาย สตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน ยังเห็นอีกว่าแนวคิดเรื่องความรักโรแมนติก มีอิทธิพลค้ำจนอำนาจของ Ego ของชายเหนือหญิง ในบริบทความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ความรักได้กลายเป็นกาวทางอารมณ์ที่ทำหน้าที่ผนึกความสัมพันธ์คู่ตรงข้ามแบบครอบงำ-ยอมจำนนระหว่างชายและหญิง ชายนั้น “รัก” หญิงที่สามารถเติมเต็ม Ego ของตนให้สมบูรณ์ ในขณะที่หญิงก็ “รัก” และเกิดทุนชายที่ตนยอมที่จะจำนนต่อ และด้วยเหตุนี้เอง เธอจึงมีชีวิตอยู่เพื่อเขา ความรักที่ปราศจากการวิเคราะห์ จึงได้กลายเป็นเหตุผลทางอารมณ์ของการยอมจำนนของคน ๆ หนึ่งต่อ Ego ของคนอีกผู้หนึ่ง (Skolnic 2004:155) ชายนั้นพยายามที่จะดึงเอาความรักเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของพวกเขา แต่กลับไม่เคยที่จะทำให้ตัวตนของตนเองจมอยู่ใต้ความรัก แต่ผู้หญิงนั้นแตกต่าง เพราะสำหรับพวกเธอแล้ว ความรักคือการละทิ้งตัวตนของตนเองเพื่อผู้เป็นนาย (de Beauvoir 1982:505) ความรักของผู้หญิงที่มีต่อชายจึงเปรียบเสมือนความรักที่มีต่อพระเจ้า การถูกรักโดยชาย ได้ช่วยให้ผู้หญิงกลายเป็นผู้ที่มีตัวตนอันมีความหมายขึ้นมา แล้วจึงเริ่มที่จะรักตนเอง เหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้หญิงอ้ารับบทบาทของผู้ให้ เพราะยิ่งผู้ชายเป็นฝ่ายเรียกร้องมากเพียงใด ผู้หญิงก็จะเริ่มรู้สึกถึงความสำคัญของตัวตนของตนเอง สภาวะเช่นนี้จะดำรงอยู่ไม่นาน เพราะในโลกแห่งความเป็นจริงแล้ว ผู้ชายนั้นไม่ใช่พระเจ้า และผู้หญิงก็จะตระหนักถึงข้อเท็จจริงอันนี้ดี เมื่อเวลาผ่านไป ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมของความรักโรแมนติกจะปรากฏให้เห็นชัด โดยที่ผู้หญิง

ไม่สามารถต่อรองอะไรได้ สตรีนิยมเห็นว่าหนทางที่จะนำไปสู่เสรีภาพที่แท้จริงของผู้หญิงในบริบทของความรัก จำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องสร้างตัวตนของตนเองที่ไม่ใช่กระจกเงาของชาย (A male mirror) แม้ว่านักสตรีนิยมจะต่อต้านความรักแบบโรแมนติก แต่ก็มิได้ปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่าความรัก หากแต่เสนอว่าผู้หญิงก็ต้องรักด้วยความเข้มแข็ง มิใช่ด้วยความอ่อนแอ อันเป็นความหมายของความรักที่มีมิติแห่งการปลดปล่อยที่แท้จริงซึ่งมิได้ดำรงอยู่ในวาทกรรมหรืออุดมการณ์แบบรักโรแมนติก

## อำนาจแห่งโรมานซ์

กิดเดินส์ ได้เริ่มต้นทฤษฎีว่าด้วยรักโรแมนติกของเขาด้วยบทบาทสำคัญของเรื่องเล่าว่าด้วยตัวตน (Narrative of self) และเห็นว่าความรักสมัยใหม่ที่เผยให้เห็นและปลดปล่อยตัวตนออกจากพันธนาการเชิงประเพณี ดังเช่นรักโรแมนติก เป็นสิ่งที่มีความหวัง เป็นพลังก้าวหน้า (Progressive force) ที่จะช่วยปลดปล่อยผู้หญิง และสังคมออกจากโลกประเพณีที่กดทับเสรีภาพในการสร้างตัวตนของปัจเจกบุคคล ทศนะดังกล่าวของกิดเดินส์ เจือปนด้วยฐานคิดแบบวิวัฒนาการนิยมอย่างมีต้องสงสัย ประเด็นที่สำคัญคือ อำนาจของรักโรแมนติกนั้น มิได้มาจากการที่ตัวของมันเองเป็นพลังอันก้าวหน้าที่ฉีกตัวเองออกจากกรอบกรงขังของประเพณีเสมอไป งานศึกษาในทางมานุษยวิทยาจำนวนไม่น้อยได้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมรักโรแมนติกนอกสังคมนุโรป หรือแม้แต่ในยุโรปเอง ดำเนินไปท่ามกลางโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังคงยึดกุมอุดมคติแบบประเพณีอยู่อย่างเหนียวแน่น ซึ่งได้ทำให้ผู้หญิงยังคงตกเป็นเพศที่ไร้อำนาจต่อรองในความสัมพันธ์กับชายที่ตนรัก หรือแม้แต่ภายในครอบครัวของตน การจัดวางการแต่งงานด้วยความรัก ตลอดจนความรักโรแมนติกในโลกสมัยใหม่ ในฐานะพัฒนาการที่ก้าวหน้ากว่าสังคมประเพณี จึงเป็นประเด็นที่ชวนให้ถกเถียงได้อีกมาก

ฝ่ายสตรีนิยมนั้น กลับมองรักโรแมนติกด้วยทัศนะที่ไม่มีความหวังนัก ความรักประเภทนี้ ได้รับการวิพากษ์ว่า เป็นพลังที่ล้าหลัง หนองรังผู้หญิงให้อยู่ได้อ่านาและร่วมเงาของผู้นาย การจมออยู่ในอ่านาของโรมานซ์ ได้กตทบตัวตนของผู้นหญิง ขัดขวางศักยภาพในการแสวงหาความหมายให้กับตนเอง ความรักโรแมนติก เป็นเครื่องมือที่ไม่ต่างไปจากเครื่องมือที่เคยมีมาในความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย เพื่อควบคุมเพศวิถีของผู้นหญิง ข้อวิพากษ์ดังกล่าว แม้จะมีน้ำหนัก แต่สตรีนิยมเองก็ตอบไม่ได้ว่า หากรักโรแมนติกเป็นไ้ตรวนที่พันนาการเสรีภาพของผู้นหญิงถึงเพียงนั้น เหตุใด โรมานซ์จึงยังทรงอ่านาข้ามกาลข้ามเวลา ไม่เสื่อมคลาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เหตุใด ผู้นหญิงจึงยังคงพาตนเองเดินเข้าสู่กับดักแห่งความรักที่กักขังตัวตนของพวกเธอไว้จากเสรีภาพ อุลริคและเบ็ค (Ulrich and Beck) ชี้ให้เห็นว่า ผู้นหญิงในยุโรป แม้จะมีอ่านาทางเศรษฐกิจ และเสรีภาพทางเพศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้อัตราการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือผู้นหญิงเลือกเป็นโสด หรือก้าวออกจากพันนาการของความรักเพิ่มมากขึ้น แต่อัตราการแต่งงานใหม่ ก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งหมายความว่า มีผู้นหญิงจำนวนไม่น้อยที่ยังคงเลือกที่จะผูกพันตนเองไว้กับความรัก หรือเลือกที่จะให้ความรักเป็นเป้าหมายในชีวิตของตนเอง

ทั้งกิดเด็นส์และนักคิดในสายสตรีนิยม แม้จะมีทัศนคติเชิงคุณค่าต่อรักโรแมนติกที่ต่างกัน แต่ต่างก็มองรักโรแมนติกจากฐานคิดเดียวกันคือ ความรักดังกล่าว เป็นสิ่งประกอบสร้างของสังคมสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม วิชิตดั่งกล่าว แม้จะช่วยให้เข้าใจว่า ความรัก ที่มักเข้าใจกันว่าเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ไม่เคยแยกออกจากสังคม แต่การพิจารณาจากเพียงมุมมองของการประกอบสร้างทางสังคม ก็ต้องเผชิญกับปัญหาอย่างน้อยสองประการด้วยกัน คือ 1. ทั้งกิดเด็นส์ และสตรีนิยมต่างก็มอง โรมานซ์ และความรักโรแมนติก ในลักษณะเดียวกัน คือ ในฐานะที่เป็นบท (Script) ที่แน่นอนตายตัว สื่อสารด้วยอุดมคติประเภทเดียวไม่เคย

เปลี่ยนแปลง เป็นบทที่จำกัด ขีดวงการตีความ ความหมายที่ไม่อาจค้นได้ และให้ความสำคัญกับอำนาจในการควบคุมความหมายของเรื่องเล่าต้นแบบ (Master narrative) ว่าด้วยรักโรแมนติกมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นตีความบทว่าด้วยความรักให้เป็นพลังที่ก้าวหน้า หรือล้าหลังก็ตาม และ 2. ทั้งกิดเด็นส์ และสตรีนิยม ต่างก็ละเลยบทบาทของโลกจินตนาการ ประสบการณ์และการตีความของผู้หญิงผู้มีประสบการณ์โดยตรงกับความรัก ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องสอดคล้อง หรือสมยอมกับนัยความหมายของบทต้นแบบ (Master script) เสมอไป นอกจากนี้แล้ว แม้ว่าโลกของรักโรแมนติกจะเป็นโลกที่ปิด และสร้างอุดมคติทางเพศประเภทหนึ่งให้กับผู้หญิง แต่โลกที่ปิดดังกล่าวก็ทำให้พวกเธอเป็นเพศที่เข้าถึงได้ยาก (Inaccessible) ความรักแบบโรแมนติกจึงสามารถจะถูกเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่ได้กลับทางอารมณ์ (Subversive space of emotion) ที่กลายเป็นอาวุธสำคัญที่เพศหญิงใช้ในการสร้างตัวตน และต่อรองในความสัมพันธ์ระหว่างเพศด้วย

เพียร์ซ และสเตซี (Pearce and Stacey 1995) เสนอว่า เราควรมองความรักโรแมนติกในฐานะที่เป็น ความเป็นไปได้ในเชิงตัวบท (Scripting possibilities) ที่ซึ่งบทของความรักโรแมนติก ถูกสร้างขึ้นมาอย่างหลวมๆ ไม่ได้ยึดติดกับความหมายใด ความหมายหนึ่ง หรือมีได้มีอำนาจในการยึดกุมความหมายที่แน่นอนตายตัว ซึ่งช่วยเปิดพื้นที่ให้มีการตีความได้หลากหลาย ลักษณะ โลกแห่งโรมานซ์มิได้ถูกสร้างขึ้นมาจากก่อนอุดมการณ์ที่ไร้ความสามารถ หากแต่เป็นบทที่ผู้อ่านสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเขียนขึ้นใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์และมีจินตนาการ การอ่านนิยายโรมานซ์ของผู้หญิงจึงมิได้หมายความว่า ผู้หญิงจะยึดเอาผู้หญิงและความรักโรแมนติกในเรื่องเป็นต้นแบบของตนโดยปราศจากการวิวิธหรือคิดวิเคราะห์ เพียร์ซและสเตซีเห็นว่าความรักแบบโรแมนติกเป็นบทประเภทหนึ่งที่เปิดพื้นที่ให้กับการสำรวจตัวตน (อ้างแล้ว) ในขณะที่นักคิดท่านอื่นๆ เห็นว่าโรมานซ์ถูกอ่านหรือบริโภคโดยผู้หญิงในฐานะสิ่งที่แสดงถึงความฝันของผู้ถูกกดขี่ในโลกแห่งความฝันและ

แผนตาซีของผู้หญิงที่จุดประกายโดยเรื่องราวของรักโรแมนติก ตัวตนของตัวละครเป็นสิ่งที่ถูกให้ความหมายใหม่ ๆ ได้เสมอตามความต้องการ หรือตามที่สอดคล้องกับจินตนาการของผู้หญิง โลกแห่งโรมานซ์จึงไม่จำเป็นต้องเป็นแผนของปิตาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงถ่ายเดียว ขณะเดียวกัน ก็มีอาจเหมารวมว่าเป็นพลังก้าวหน้าที่มีชัยเหนืออุดมคติทางประเพณีแต่อย่างใด

ในโลกแห่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งประกอบสร้างทางสังคมและจินตนาการของผู้คน ผู้หญิงอาจพึ่งพาความรักโรแมนติก หรืออยู่ในโลกแห่งโรมานซ์ ในลักษณะที่เป็นส่วนผสมเชิงสร้างสรรค์ (Bricolage) กล่าวคือท่องไปในโลกที่เกิดจากการตัดปะ เชื่อมต่อ สิ่งที่ไม่น่าจะเข้ากันได้และไม่เคยที่จะผสมกลมกลืนกันเอาไว้ด้วยกัน ดังนั้น เมื่อใดที่ก็ติดตามเป็โลกหรือผู้ชายในความสัมพันธ์สมัยใหม่อันแสนวุ่นวาย ผู้หญิงก็อาจหนีภาวะทันสมัยกลับไปโลกประเพณีของนิยายโรมานซ์ เป็นหญิงสาวผู้มากความสามารถ ผู้นำเอาทักษะที่มีไปเปลี่ยนแปลงโลกในจินตนาการ แต่บางครั้งความสัมพันธ์เชิงประเพณีในโลกแห่งความเป็นจริงก็อาจกดดันผู้หญิงจนหนักอึ้ง โลกแห่งโรมานซ์สมัยใหม่ ก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่ช่วยให้ผู้หญิงสามารถพาความคิดผ่นดินทางออกจากบ้าน ท่องเที่ยวไปยังดินแดนโรแมนติก ทั้งโลกประเพณีไว้ชั่วขณะ เก็บเกี่ยวความสุขเล็กๆ น้อยๆ ให้อิ่มเอมใจในโลกจินตนาการแบบส่วนผสมเชิงสร้างสรรค์ (Bricolage) ผู้หญิงเป็นตัวละครได้หลายประเภท และเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นมณีจันทร์ แดงจิม หรือกระทั่งเรยา โดยไม่จำเป็นต้องหยุดอยู่ ณ ตัวตนประเภทใดประเภทหนึ่ง ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ หากความรักแบบโรแมนติกเป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่ง เรื่องเล่าดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นเนื้อเดียวกันเสมอไป หากแต่เป็นสิ่งที่ขาดตอนหรือมิได้เชื่อมต่อกัน (Fragmented narrative) ที่ให้ความรื่นรมย์ได้ในหลากหลายลักษณะ ที่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับอุดมคติว่าด้วยความรักกระแสหลักในสังคมเสมอไป อำนาจของการเสพยาโรแมนซ์ และการให้ความหมายกับ

รักโรแมนติก ตลอดจนตัวตนของผู้หญิง (และชาย) ในแบบต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่อาจแทนที่ หรือทำลายเรื่องเล่าว่าด้วยอุดมคติอันยืนยาวของความรักโรแมนติก อันเป็นประเด็นทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ควรค่าแก่การศึกษาต่อไป

## เชิงอรรถ

- 1 บทสัมภาษณ์ Dr. Leonard Plotnicav โดย Daniel Goleman ใน “After Kinship and Marriage, Anthropology Discovers Love,” The New York Times, November 24, 1992.
- 2 ยกตัวอย่างเช่น นิสา (Nisa) หญิงชาวกุง (Kung) ในงานเขียนของมาจอร์ โชสแต็ก (Shostak 1981) ได้แยกความรู้สึกที่มีต่อสามีของเธอ และคู่รักของเธอว่ามีความต่างกัน สำหรับคู่รักแล้ว นิสากล่าวว่า ความรู้สึกที่มันร้อนแรงและเต็มไปด้วยความตื่นเต้น เปรียบเสมือนไฟที่เผาไหม้หัวใจของทั้งคู่ แต่ไฟก็จะมอดลงเมื่อเวลาผ่านไป
- 3 Bronislaw Malinowski, The Sexual Life of Savages, London: Routledge, 1929, หน้า 69 อ้างใน Giddens, The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies 1992:37.
- 4 กิตเต็นส์ ขอยืมคำมาจาก Stendhal อันเป็นนามปากกาของนักเขียนชาวฝรั่งเศส Marie-Henri Beyle (23 January 1783 – 23 March 1842) แต่นิยามความหมายที่ต่างออกไป
- 5 ความรักต่อผู้สูงศักดิ์ หรือหญิงสูงศักดิ์ (Courtly love) เป็นคำที่ใช้เรียกความรักในสังคมชั้นสูงในยุโรปยุคกลาง ระหว่างหญิงจากชนชั้นสูงและคู่รักของเธอ ชายหนุ่มผู้ตกอยู่ในห้วงรักดังกล่าว มีความรักเพียงเพื่อรับใช้หญิงที่ตนหลงรักแต่มีอาจครอบครองได้ ความรักดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผิดจารีตประเพณี แต่มีความแรงกล้า ดังความเชื่อและศรัทธาในศาสนา เป็นความรู้สึกอันเป็นเกียรติและสูงส่งในด้านจิตวิญญาณ มิใช่ความใคร่แบบหยาบๆ เรื่องราวของความรักต่อหญิงผู้สูงศักดิ์ฝ่ายชายผู้ต่ำต้อยกว่าในทางสถานะ จะบูชาและพร้อมจะทำทุกอย่างเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีของเธอ แม้ว่าจะไม่มีสิทธิ์จะได้เธอมาครอง ซึ่งนั่นทำให้ความรักดังกล่าวมีความร้อนแรงและเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก
- 6 เป็นความเชื่อและขบวนการทางศาสนานิกายหนึ่งในคริสต์ศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 12-13 ของกลุ่มพวกกนอสติก (Gnostic) ในแถบเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่ม กลุ่มในยุโรปตะวันตกเรียกตัวเองว่าเป็นพวก “คาถาร์” (Cathars) แปลได้ว่า ผู้ปฏิบัติด้วยความเชื่อแท้บริสุทธิ์ ไม่แปดเปื้อนบิดเบือน เป็น

กลุ่มกินเจเคร่งครัด ปฏิเสธการเสพสุข เคยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนใต้ของฝรั่งเศส ถิ่นที่เชื่อกันว่า แมรี แม็กดาเลน ลี้ภัยมาหลังพระเยซูถูกประหารชีวิต นิยายดังกล่าวนับถือ แมรี แม็กดาเลน เสมือนพระแม่ เป็นคู่เสมอเท่าเทียมกับพระเยซู แต่งงานอยู่กินกับพระเยซู เชื่อกันว่า แมรี แม็กดาเลน มีสติปัญญาสูงมุ่มลึก เป็นผู้ที่พระเยซูให้ความไว้วางใจมากที่สุด และมักให้เทศน์แทนพระองค์ บางทฤษฎีจึงมองว่า คริสต์สายคาทอลิกนับถือเพศหญิงทัดเทียมกับเพศชาย คล้ายกับการนับถือไอซิส (Isis - พระเจ้าเพศหญิง) และโอซิริส (Osiris - พระเจ้าเพศชาย) ของอียิปต์โบราณ ซึ่งบางคนคิดว่ามีรากเหง้าอิทธิพลต่อความคิดของพระเยซู (สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช, 2549)

- 7 การแต่งงานแบบคู่ชีวิต วางอยู่บนหลักการที่ว่าคู่ความสัมพันธ์ต่างก็มีความสนใจที่ตรงกันและรักกัน ความรักในการแต่งงานประเภทนี้มีพื้นฐานจากความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายและเชื่อกันว่าบทบาทระหว่างหญิงและชายในครอบครัวสามารถสลับสับเปลี่ยนกันได้ ทั้งนี้ทั้งหญิงและชายในคู่ความสัมพันธ์ต่างก็ต้องการการตระหนักรู้ในตนเองและความเชื่อมั่นระหว่างกัน อันเป็นพื้นฐานที่ทำให้การครองคู่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นหัวใจของการแต่งงานประเภทนี้จึงอยู่ที่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและความเชื่อที่ว่าคู่นั้นมีความรับผิดชอบที่เท่ากันในทุกปริมณฑลของชีวิตแต่งงาน ทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเลี้ยงดูบุตร และปัญหาอื่นๆ ภายในครอบครัว (Wallerstein and Blakeslee 1996)
- 8 มาร์แชล เบอรั่มัน (Marshall Berman 1983) ได้จำแนกยุคสมัยแห่งความทันสมัยออกเป็นสามยุคคือ ยุคทันสมัยช่วงต้น (คริสต์ทศวรรษที่ 1500-1789) ยุคทันสมัยคลาสสิก (คริสต์ทศวรรษที่ 1789-1900) และยุคทันสมัยตอนปลาย (คริสต์ทศวรรษที่ 1900-1989) การจัดช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ยุคทันสมัยเป็นเรื่องที่เป็นที่ถกเถียงกันมากในหมู่นักวิชาการ เพราะในขณะที่นักคิดเช่น Lyotard และ Baudrillard เห็นว่ายุคทันสมัยสิ้นสุดลงในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 และนิยามยุคสมัยถัดมาว่าเป็นยุคหลังสมัยใหม่ นักทฤษฎีเช่น Bauman และ Giddens กลับเห็นว่าความทันสมัยได้สืบเนื่องมากจนถึงปัจจุบัน โดยเรียกยุคสมัยหลังยุคทันสมัยตอนปลายว่า Liquid modernity หรือ High modernity ตามลำดับ
- 9 โดยทั่วไปแล้ว โรمانซ์ (Romance) หมายถึงความรู้สึกอันโรแมนติก ตื่นเต้น และน่าพิศวงอันเกี่ยวเนื่องกับความรัก นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าคำดังกล่าวมีที่มาจาก

คำพูดในภาษาฝรั่งเศสที่มีนัยของเรื่องเล่า การเขียน และศิลปะที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้ในหมู่ชนชั้นนำ นักสังคมวิทยาอังกฤษ แอนโธนี กิดเด็นส์ เป็นผู้ผูกโยงโรมานซ์เข้ากับตัวตนและวรรณกรรม โดยกล่าวว่า การเล่าเรื่องเป็นหนึ่งในความหมายของโรมานซ์

## บรรณานุกรม

### ภาษาไทย

สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิช 2549 “ถอดรหัสอัจฉริยะดา วินชี” สารคดี 22 (254)

### ภาษาอังกฤษ

Abu-Lughod, Lila. 1988. *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society*.

Berkeley: University of California Press.

Berger, Peter and Hansfried Kellner. 1964. “Marriage and the Construction of Reality”, *Diogenes*, 46, pp.1-24.

Bermann, Marsahl. 1983. *All That is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity*, London: Verso.

Bronislaw Malinowski. 1929. *The Sexual Life of Savages*, London: Routledge.

Brown, Joanne. 2006. *A Psychosocial Exploration of Love and Intimacy*. Palgrave Macmillan.

Cancian, Francesca. 1986. The Feminization of Love. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. II (4): 693-709.

Engels, Fredrich. 1985. *The Origin of Family, Property, and the State*, London: Penguin.

de Beauvoir, Simone. 1973. *The Second Sex*, Vintage Books.

- de Rougemont D. 1983. *Love in the Western World*. Princeton, NJ: Princeton University.
- Giddens, Anthony. 1992. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Polity Press.
- Gusdorf, G. 1980. "Conditions and Limits of Autobiography" in James Olney (ed.) *Autobiography: Essays Theoretical and Critical*, Princeton, NJ: Princeton University Press, pp.28-48.
- Hatfield, E., and Rapson, R.L. 1996. *Love and Sex Cross-Cultural Perspectives*, Hemel Hempstead: Simon and Schuster.
- Hendrick, S. and C. Hendrick. 1992. *Romantic Love*, London: Sage.
- Hirsch, Jennifer S. and Holly Warldlow (eds). 2006. *Modern Loves: The Anthropology of Romantic Courtship and Companionage Marriage*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Holland, Dorothy and Margaret Eisenhart.1990. *Educated in Romance: Women, Achievement, & Campus Culture*. Chicago: University of Chicago Press
- Illouz, Eva. 1997. *Consuming the Romantic Utopia: Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. Berkeley: University of California Press.
- Kipnis, Laura. 2005. "Love or Money: The Matrimonial Mystique". *Harper's Magazine*. 310 (June):83-88.
- Mahoney, Rhona. 1995. *Kidding Ourselves: Babies, Breadwinning and Bargaining Power*. New York: Basic Books.
- Pearce, L. and J. Stacey. 1995. *Romance Revisited*. London: Lawrence and Wishart.
- Sarby, J.1983. *Romantic Love and Society*, London: Picador.

Shostak, Marjorie (1981). *Nisa, the life and words of a !Kung woman*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Skolnik, A. 1991. *Embattled Paradise: The American Family in an Age of Uncertainty*. New York: Basic Books.

Stone, L. 1977 *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800*, Weidenfeld and Nicolson.

Ulrich and Elizabeth Beck.1995. *The Normal Chaos of Love*. Wiley-Blackwell.

Wallerstein, Judith S. and Sandra Blakeslee. 1996. *The Good Marriage How and Why Love Lasts*. Houghton Mifflin Company.